Gottl. Euchel

Til evig Fred

1813

Til evig Fred.

7.

Af

Gottleb Euchel.

Kjøbenhavn 1813.

Trykt hos Thorstein E. Rangel,

Wimmelskaftet 138.

7

Til

Det Kongl. Danske Cancellie!

Jødernes Bestræbelser for deres Cultur, de Fremskridt, de i flere Decennier have gjort, ere det Kongelige Danske Cancellie ikke ubekjendte. Hvad der endnu vil skee, og det Gode, hvortil dette maa lede, ville vi blot have vor gode og vise Monark, og den Aand, der besjæler det høje Collegium at takke for. Dette er Aarsagen, hvorfor jeg drister mig til underdanigst at gjøre det høje Collegium opmærksom paa dette lille Skrift, som ikke gjør nogen Fordring paa litterair Gehalt.

Underdanigst

Forfatteren.

Gleisner sind Verworfne, die wie schön übertünchte Gräber da stehen, in deren innern Fäulniß und Moder ist. — Verworfne sind eigensinnige, stolze Vertheidiger der Irrthümer. — Verworfne sind, die da Mittel und göttlichen Wink zu ihrer Aufklärung haben, und nicht folgen, die Mittel nicht ergreifen. Aber den armen Unwissenden, der mit gebeugtem Herzen zu den gütigen Vater aller Wesen seufzet, den verwirft Gott nicht! da du Unduldender liebloser Verdammer, dich eben durch deine stolzen Machtsprüche vom sanften Licht der Wahrheit entfernst!

Der Herzog von Frankfurth in seinen Betrachtungen über das Universum.

Ej finder Læseren her det Satyriske af hiint bataviske vittige Hoved; langt mindre søge han hiin store Filosofs*) skarpsindige Ideer i Ordene af en jevn Borger, der ingenlunde gjør Fordring paa Navnet af Filosof.

Titelen svarer fuldkommen til Forfatterens Forsæt; han attraaer Fred, søger at slutte den efter saadanne Grundsætninger, som, for at gjøre den desto varigere, skulle bortrydde alle Misforstaaelser imellem de stridende Parter.

*) S. Kants Vorrede zum ewigen Frieden.

Den Ro og Fred, som Borgerne af jødisk Troesbekjendelse i en lang Række af Aar have nydt under vor vise og gode Regjering, synes at misundes dem af Flere; man har derfor nys offentlig erklæret dem Krig, — om det er skeet af en enkelt eller coaliseret Magt, det veed jeg ej; i ethvert Tilfælde er dog intet ønskeligere end Fred, og dette er ogsaa Forfatterens Ønske; dog er det nødvendigt først noget nærmere at oplyse nogle af Stridens Hovedpunkter, og dette er Hensigten af følgende Blade.

Hr. Ridder Th. Thaarup har nyligen givet os en dansk Oversættelse af det i Berlin 1803 af Buchholtz udgivne Skrift: Moses und Jesus. Skriftet blev dengang gjendrevet af flere agtværdige Forfattere. Som jeg af offentlige Blade erfarer, skulle disse Gjendrivelser snart fremkomme oversatte i det Danske, og de ville, uden Tvivl, være den Sandhed elskende Oversætter ligesaa behagelige og kjerkomne, som de dengang vare det for Forfatteren.

Hr. T. har forudskikket Oversættelsen en Fortale, som ikke er af Buchholtz, men — man tillade mig at sige det — ej heller — af Hr. T. — Hr. T. har taget sine Vaaben af Andres Rustkammer, disse igjen af Andres og disse Andre atter af Andres, indtil vi omsider støde paa de

gamle Vaabenborge. — Læseren vil tilfulde lære at kjende dem af deres Skildt og deres Skjolde. —

Den abgestreifte jüdesche Schlangenbalg 1686. Feueriger Drachengift und wüthige Ottergall der Juden 1682. Der verdammliche Judenspies 1688.

Det kan man sandelig ikke kalde at fægte paa Ridderes Viis.

Skulde Hr. Ridder Th. ikke først bedre have lært at kjende sine Vaaben? — Skulde han, hvem det er saa meget om Sandhed at gjøre, ej først nøje have undersøgt de Kilder, han øste af?

Jeg vil, til Ære for Sandheden og min Overbeviisning, blive nødt til at erklære Adskilligt af det i Fortalen Sagte for urigtigt, at udpege flere Steder som aabenbare Usandheder. — Dog rammer disse Udpegninger ikke Hr. T. som Opfinder; Andre have af Fiendskab og Had mistolket der hvor han kun har misforstaaet.

Jeg er dansk Borger, og af jødisk Troesbekjendelse. Det Første er jeg stolt af at være, det Sidste skammer jeg mig ikke ved at være. Kun da vilde jeg skamme mig, naar jeg var saadan en Jøde, der behøvede at skamme sig ved at være det. — Dette tilligemed den megen Tid jeg

har anvendt paa at studere min Religion og de orientalske Sprog, forpligte og berettige mig til at fremtræde som Mellemhandler i en Sag, der ligger mig saa meget paa Hjertet.

Jeg tilstaaer: Flere af de jødiske Rabbiners gamle Skrifter ere fulde af Fordomme, vrimle af Hovedet forvirrende og hjertekrænkende Ideer; men ere alle i det Ebraiske eller Kaldaiske forfattede Bøger, Lærebøger, hvis Forskrifter Jøden er forpligtet at følge? Og hvilken Religion er fri for fordomsfulde Skribentere? Skulde vi, af enkelte kristelige Theologers fanatiske Skrifter drage den Slutning, at den kristelige Kirke, hvis Hovedlære er Fredelighed og Tollerance, prædiker Fanatismen?

Jeg er i flere Aar Medlem af et Selskab,*) som har gjort sig det til Pligt, at anvende alt Mueligt, for at udrydde Fordomme blandt Jøderne, at udbrede Lys, og i enhver Henseende at danne dem til gode og nyttige Borgere for Staten. Hvor behageligt var det ikke for mig, i de

*) Gesellschaft der ebräischen Litteraturfreunde i Königsberg, som siden blev forenet med Gesellschaft zur Beförderung des Edlen und Guten i Berlin.

fexten Aar jeg nu lever i Danmark, ogsaa her at kunne bidrage min Skjærv og i Foreening med flere værdige og virksomme Mænd at hjelpe til at fremme det Gode. Hvilke Fremskridt i de sidste 10 Aar allerede ere gjorte, vilde det ikke sømme sig for mig at opregne; dette være overladt til den kritiske upartiske Jagttager; nok, Meget er gjort, og der maa og skal gjøres langt Mere.

Men hvi standse os i vore Fremskridt? Hvorfor hindre os i videre at fremme det Gode, hvortil Begyndelsen er gjort, som saa særdeles begunstiges af vor gode og vise Regjering, og som saa virksom understøttes af værdige Mænd i Staten?

For 30 Aar siden, da Oplysningen endnu var saare ufuldkommen, da Afstanden imellem Jøde og Kristen endnu var saa stor, dengang var man overbærende, skaansom; og nu, da der gjøres saa saare meget for at udbrede Lys, nu da man stræber saa meget efter at nærme sig hinanden, nu skulle vi stødes tilbage? I det vi søge Kjerlighed, skulle vi møde Had og Tvedragt? Salige ere de Fredsommelige; thi de skulle kaldes Guds Børn; prædikede hiin vise Lærer fra Bjerget! —

Det smerter mig, at jeg nødes til at angribe Hr. T., som jeg ikke har den Ære personligen at kjende, men for hvem, som Forfatter i sit Fag, jeg bærer den største Højagtelse. Men er det min Skyld? — Hvorfor vovede han sig ud paa en Mark, der er ganske fremmed for ham? Og dog haaber jeg, at han, som Sandheds-Ven vil vorde overbeviist, og at vi ville komme til at række hinanden Hænderne.

De Stæder, som Hr. T. anfører af Patriarchernes Levnet udaf Jødernes Kongehistorie, det foragtelige Lys, han derved søger at kaste paa de nu levende Jøder, det Urigtige i Citaterne, forbigaaer jeg med Taushed. Det vilde være latterligt, at opholde sig derved. Langt vigtigere er mig det som Hr. T. søger at paastaae om de for Nærværende levende Jøder. Læseren tillade mig — for at kunne være desto forstaaeligere — at forudskikke følgende Bemærkninger:

Talmuden er ingenlunde en bestemt Lovbog for Jøderne; den indeholder blot en Samling af de forskjellige Rabbiners Disputationer, Meeninger og Raisonnements Bibelens Forklaring angaaende, hvilke derfor modsige hinanden ligesaa ofte, som man var ueenig om Forklaringen; endvidere: moralske Sententser, Sætninger og

Sprog, af hvilke mange ere særdeles klare og af megen moralsk Værd for hver Mand; hist og her enkelte af ivrige Zeloter fremførte, som den Fornuftigtænkende veed at vurdere, atter andre særdeles dunkle, der kun ere interessante for Archæologen, der vil studere hine Tiders Aand. Iøvrigt indeholder den Myther (under Navn af Agadita) Sagn, Fabler, af hvilke en stor Deel er meget dunkel og flere ere laante af andre Sprog, af andre orientalske Folkeslag. Ingen, selv ikke den meest orthodoxe Jøde finder sig forpligtet til at antage Læresætninger af samme, eller at erklære dem for hellige. Lære- og Lovbøger ere Jod hachasaka af Maimonides. Langt større Autoritet har den seenere i 4 Dele udgivne Schulchon Aroch, af hvilken de tvende Dele: Jora Dea og Chosen hamispat indeholde Jus, de to andre Ceremonialloven. I disse Bøger ere Lovene fremsatte, grundede paa Bibelen og talmudistisk Forklaring. Disse maa den jødiske Lovkyndige studere. Efter disse dømmes Jøden for den jødiske Domstoel; dog ophører, efter selve disse Lærebøger, deres Gyldighed, der, hvor Landets Regjering giver andre Love; her træder den Læresætning: *dina de malchute dina*, kun Kongens Lov er Lov, i sin fulde Kraft; derfor føre

Jøderne heri Landet, som bekjendt, selv naar en Strid opstaaer imellem tvende Jøder, deres Sag for Landets Domstoel.

Men i hvilken Forlegenhed geraader vel ikke den kristelige Dommer da, naar en Sag mellem en Jøde og en Kristen kun kan afgjøres ved Jødens Eed? Hr. T. paastaaer i sin Fortale S. 6. *Enhver Meeneed, enhver Voldsomhed imod en Kristen, er ingen utilgivelig Synd for Jøden.* Ja, S. 7. *Jom Kipur* (Forsoningsfesten) giver Aflad for den største Forbrydelse i *Meeneeden.*

Hvilke Beskyldninger! Jeg forbauses over, at en Mand, som aldeles ikke synes at være hjemme i det Fag, hvori han skriver, tør kaste saadanne Ideer ud iblandt Publikum, vover at at anklage en heel Meenighed for Meeneed!

Helligen forsikkrer jeg herved — dog, hvad gjør jeg? Hr. Thaarups Anklage rammer jo ogsaa mig, hvad gavner da vel min Forsikkring? — Jeg opfordrer altsaa herved Ridderen Hr. Thomas Thaarup for den almægtige Gud, for Moses's, Jesus's og Muhameds Gud, thi alle erkjende een og den samme, for vor vise og elskede Monarks Throne for den Konge, der kjerligen og naadigen behersker os alle, for det

imellem os dømmende Publikums Domstoel!
Højtideligen opfordrer jeg ham herved, at udpege mig det Sted i vor Lovbog, som tillader os at udøve Voldsomheder paa vore Kristne Brødre og Meeneed imod dem. Trods al den Kjendskab, jeg har til disse Skrifter, trods al anvendt Møje, har det været mig umueligt at finde saadan et Sted. Hvad jeg har læst derom er følgende: I Jora Dea Cap. 211 Art. 6, hvor der tales om Løfter, ved hvilke man selv har paalagt sig noget, opregnes de Tilfælde, i hvilke man kan frikjendes for sit Løfte; dog, hedder det, er her kun Talen om saadanne, ved hvilke man har paalagt sig noget selv, men for Løfter eller Eeder mod andre kan man ikke frikjendes. Herved anmærkes tillige: Eeder imod en Goi gjøre ingen Undtagelse.

Lige saadan en Lov finde vi i Maimonides i Jad hachasaka T. 3 Capt. 2 Art. 1.

Endvidere: Chosan hamischpat Capt. 228 Art. 6: Det er forbudet at skuffe eller bedrage Nogen i Handel, og maae man tilkjendegive Kjøberen det, selv naar det er en Akum, naar de sælgende Vare have en Fejl eller Lyde.

Ibid. 231 Art. 1: Hvo som falsk tilmaaler eller tilvejer sin Næste, ja selv en Akum, han

handler imod den mosaiske Lov; I skulle ikke handle falsk med Alen, med Vægt o. s. v. Alt dette stadfæster jo sandeligen ikke Hr. T's Paastand.

Hvad Jom Kipur angaaer, da erklærer jeg herved den Paastand, at samme giver Aflad for Forbrydelse i Meeneed at være usandfærdig. Forsoningen gjelder kun om de Løfter, ved hvilke man har paalagt sig noget selv, det hedder derfor: Nidre deasarne al Naphschatana.

For Ex. Naar nogen af misforstaaet Fromhed har paalagt sig selv, et heelt Aar igjennem ikke at drikke Viin eller at spise Kjød, da kan han lade sig frikjende for et saadant Løfte. Men udtrykkelig hedder det i orach Chaim Cap. 506. 7. Maimonides T. I. Teshuba Affnit 3. 4. Boed og Jom Kipur forsone kun saadanne Synder, som Mennesket umiddelbar begaaer imod Guddommen, men de Synder, der ere begangne imod Medmennesker, tilgives ikke af Gud, forinden Synderen erstatter Alt igjen. Alt dette er Hr. T. aldeles ikke bekjendt.

Men hvad lader sig vel slutte deraf, naar en Mand som Hr. T. S. 8 udaf en bekjendt Fabel i Talmudden, fortæller os det endnu mere fabelagtige: at Engelen Mi kan frikjende Gud for sin Eed.

Han vil nu have erfaret, at Mi betyder hvo? hvem? Og Meeningen af det Heele er: Hvo kan da frikjende Herren for sin Eed.

Ej lidet sælsomt forekommer det mig, at Hr T., der lever i en By med en Rall, med en Moldenhawer, ikke har gaaet i Raad med disse agtværdige Lærde. De kunde have givet ham Underretning om Meget, den Sag betræffende, hvori han skrev, givet ham bedre Ideer om Adskilligt *).

I Anledning af det som Hr. T. siger om Jødernes Adfærd mod deres døbte Medbrødre, da ønsker jeg blot, at han desangaaende maatte erkyndige sig og overbevises om, paa hvilken Fod

*) Jeg kjender disse værdige Mænds Humanitet, og skatter mig lykkelig ved at nyde deres Bekjendtskab. Jeg har den Ære med den Første at være i en Commission, hvis Formaal er det jødiske Skolevæsens Forbedring, og den Samtale jeg havde med den Sidste skal jeg aldrig forglemme. Det var ved Lejlighed af, at en lærd jødisk Pædagog var bleven ham anbefalet af Superintendent Adler. Med hvilken Varme, med hvilken Deeltagelse talte denne Lærde om Jødernes Fremskridt i Kulturen, om Planer til Skolevæsenets Forbedring, hvortil han lovede at række en hjelpsom Haand. — Saadanne Mænd skulde Hr. T. dog have taget paa Raad med sig.

de herværende døbte Familier leve med deres ikke døbte Brødre. Der gives endog Nogle Trængende blandt dem, der nyde Understøttelse, modtage mange Prøver paa Venskab og Velvillie, selv af meget orthodoxe Jøder.

Hvad det i Sandhed latterlige og taabelige Sted angaaer, som Hr. T. Pag. 11 anfører af Bogen Nachlot Schiba, da har jeg i flere Exemplarer, som jeg har efterseet, ikke kundet finde det; jeg gad dog gjerne seet Originalen. Jeg befrygter atter saadan en Historie, som den om Engelen Mi. Hvo har aabenbaret Hr. T. det? Mi? —

Men lad os end antage, at en Ignorant af Sætter — thi Ignorant var den, der kunde skrive saadant taabeligt Tøj — virkelig havde faaet det Indfald, at trykke saadan Noget, hvad kommer det andre Jøder ved? Derimod vil jeg fortælle Hr. T. Noget, som kan tjene ham til Beviis paa, hvorledes en fornuftig Rabbi tænker om de Kristne Lærde.

Den lærde Rabbi Elia Levita, der har udgivet *) sin Bog: Tischbi forsynet med den latinske Oversættelse af Paulus Fagius, siger i den ebraiske Fortale om Oversætteren: „Det som man har sagt om Moses Maimon, at der fra

*) Isnae in Algouvia MDXXXXI.

Moses's Tider indtil denne Moses ikke fandtes saadan en Moses, lader sig ogsaa anvende her: Fra Paulus's Tider indtil denne Paulus fandtes ei saadan en Paulus. Jeg kunde, naar Hr. T. forlangte det, opgive ham endnu mange flere saadanne Steder, og han vilde gjøre det samme, naar jeg vilde forekaste ham de ildsprudende Taler af en højsalig Pastor Götze & Consorten, han vilde henvise mig til en Clausen, en Brorson, en Gutfeldt.

Det Anstødelige, som Hr. T. S. 12 finder i Bønnen Alenn Leschbeach, indseer jeg sandeligen ikke. Han omtaler den saa mystik-ironisk. Har han læst den, da kan han dog vel ikke finde den skadelig. Den ligger i dette Øjeblik opslagen for mig, og her er Oversættelsen:

„Pligt er det Alverdens Herre! Jordkredsens Skaber! at love og prise dig, at du ikke har ladet os vorde liig saadanne Verdens Nationer, saadanne Slægter paa Jorden, at vor Lod ikke er liig den Mængdes af dem, der bugge sig for Uting, der tilbede Afguder, som ikke have Kraft til at hjelpe. Vi bøje vore Knæer, tilbede og bukke os for alle Kongernes Konge, den Allerhelligste, højlovet han være! For ham, som udspænder Himmelens Tæppe og grundfæste: Kloden. Tronen af hans Herlighed er højt over os udi Himmelen, hans Almagts Vælde lyser højt i de himmelske Sphærer. Han er vor Gud, ingen anden end han! han er vor Beherster, vi sande det, ingen er det, kun han! Saaledes hedder det ogsaa i hans Lovbog: Erkjender altsaa og lægger det vel paa Eders Hjerte, at kun den Evige, han alleene er Gud, saavel i Himme-

len som nede paa Jorden; han er det og ingen anden!"

Jeg spørger da nu enhver af mine Kristne-Brødre: hvad Anstødeligt, hvad Skadeligt han finder i denne Bøn? —

I Henseende til det som Hr. T. S. 60 erindrer om den forventende religiøse Lærebog, da tjener saavel ham som Publikum til Efterretning, at denne Lærebog allerede førend Hr. T's Skrift udkom, er heel færdig bleven forelagt den i samme Henseende nedsatte Commission; den vil sandsynligen snart udkomme, og man vil vorde i Stand til at fælde sin Dom derover. Mere at omtale denne Bog, vilde være upassende for mig, kun saa meget vil jeg tilføje: jeg er fuldkommen overbeviist om, havde Hr. T. oppebiet Tiden indtil omtalt Lærebog udkom, han havde sikkert tilbagekaldet mangen en Dom, han har fældet i sin Forfale.

Saa vidt mine Bemærkninger angaaende enkelte Hovedsteder i Hr. T's Fortale. Der lod sig endnu sige meget mere; men jeg ønskede, at jeg ikke havde været nødtvungen til det der er sagt, og nu til Slutning kun dette: Man misforstaae mig ikke, man troe mig, naar jeg siger, at ligesaalidet som jeg forsvarer de endnu hærskende Fordomme, ligesaalidet vil jeg tage de deraf hos enkelte Jøder flydende Handlinger i Beskyttelse: Jeg veed det alt for vel, at der endnu gives mange egennyttige Vexelerere og Kræmmere, som bør jages ud af Templet; jeg veed det alt for vel, at mangen en endnu af Misforstaaelse, mangen en af Egennytte hænger ved gamle Fordomme, men haaber dog, at man vil indsee den deraf flydende Skade og afskaffe Misbrug.

Der gaves en Tid, da Regjeringerne i Europa betragtede Jøderne som en egen Klasse af Mennesker, hvis Duelighed og Evne man ej havde nogen Tillid til, man tvivlede om de kunde frembringe Noget med deres Hænder, om deres Hænders Værk kunde trives; man vilde næsten have været i Tvivl om, at Jorder, dyrkede af dem, kunde blive beskinnede af den samme Soel, blive fugtede af den samme Regn, og kun til Handelen var det de bleve fordømte. Ej sjelden gaves Tilfælde — som jeg i dette Øjeblik ej gider omtale — hvor de bleve satte i største Forlegenhed, udaf hvilken kun Penge formaaede at redde dem. Saaledes var Mammon bleven deres Gud, saaledes vare Penge blevne deres Vaaben.

De Tider ere ej mere, Borger-Rettigheder og Borger-Frihed aabne saa mange Familier Vejen til, ved deres Kræfters virksomme Styrelse, uden Handel at ernære sig paa en anstændig Maade, og at vorde nyttige for Staten, uden at være nødsagte til at tænke paa den evige Pengeerhværven.

Vor gode Regjering har, saaledes som stedse, naar det Gode skal fremmes, den første, ogsaa heri aabnet Banen for os. Medborgere af jødisk Troesbekjendelse! Erindrer det, værer taknemmelige, søger ved Virksomhed, ved Sædelighed at nærme Eder de øvrige Borgere, søger at bortfjerne enhver Grund til Had og Misundelse, og stræber at fremskynde den evige Fred!

I den Henseende kunde man vente fra Eders Side at:

1.

I aflægge udvortes fra gammel affondret Levemaade endnu vedklæbende Manerer; at I aflægge et fordærvet Tungemaal. Taler Eders

Medborgeres Sprog, og betænker at I som de ere Borgere af een og samme Stat.

Derved ville I fra den anden Side kunne fordre:

At man skal agte og behandle Eder som Medborgere, at man ikke skal haane Manden, der gjerne vil og alvorligen attraaer at dannes, fordi han endnu ikke har bragt det til den forønskte Fuldkommenhed, da dog ingen er fri for Lyder.

2.

Har Eders Skjæbne bestemt Eder til Handelen, da værer nøjsomme, og erindrer, at Mennesket ikke lever for at drive Handel, men driver Handel for at leve.

Derfor fordre I igjen med Føje:

At man ikke misunder Eder Frugten af Eders Arbejde, at man ikke kalder Eders tilladelige, anstændige Handel Skakkerie, at man ikke skjælder den ud for Aager.

3.

Have I aflagt saa mangen en af de gamle skadelige Sæder, saa beholder dog det Gode, holder ved den gamle Simplicitet. Bortfjerner Luxus, denne vor Tids gnavende Orm, der aldrig var saa graadig, saa skadelig som nu.

Saa have I Ret til at kræve:

at man ikke dadler Eder, naar I med Maadehold nyder Eders Lykke, og tager Deel i borgerlige Forlystelser, og at man ikke bortviser Eder der, hvor i Vennekreds Borgeren glad rækker sin Medborger Haanden.

4.

Enhver Nation har saa meget Karakteristisk saavel i det Physiske som i det Moralske. Enhver

Nation har sine særegne Vildfarelser og Lyder, saaledes mangle I heller ikke eiendommelige jødiske Lyder. Erindrer, at vi ej længere udgjøre en særskildt Nation. Vi høre med til den Nation, blandt hvilken vi ere fødte, vi tilhøre den Stat, hvis Borgere vi ere. Arbejder da med Kraft paa at udrydde saadanne Lyder og Vildfarelser.

Derfor vente I igjen:
At Eders Vildfarelser, Eders Lyder — hvilket Menneske er fejlfrit? — ikke alle vil lægges Jøden til Last. Har Mennesket fejlet, hvi anklage Jøden? — Og saaledes vil det Hadefulde, det Fralsødende, der saa ofte forbindes med Benævnelsen, ophøre.

3.

Beskedenhed og Æresfølelse, disse skjønne Dyder, der afridse Middelvejen, naar det gjelder om at bestemme, hvor Meget vi have at gjøre Fordring paa, hvor Lidet vi kunne eftergive af vore Rettigheder, naar det er vor Ære, vi skulle forfægte: disse Dyder kunne ikke noksom anprises; derfor stræber saa meget som muligt at bringe dem i Udøvelse;

og da fordrer til Gjengield:
At man lader den beskedne Borger ukrænket vandre sin Vej, at man ikke tilføjer ham uforskyldt Fornærmelse; thi om hans Rettigheder værne vor fælleds Beskytter, vor gode Konge! —

